

ANNA-LIISA HÄMÄLÄINEN

RIITTA NELI- MARKKA

HIEKANJYVÄSSÄ KALLIO

DOCENDO

RIITTA NELIMARKKA

Hiekanjyvässä kallio

DOCENDO

Omistettu - Dedicated to

Charlotte

Emilia

Moritz

Maxine

William

Lionel

Ensimmäinen painos

Kirjan kirjoittamista ovat tukeneet Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö JOKES ja Suomen Tietokirjailijat ry.

© Riitta Nelimarkka, Anna-Liisa Hämäläinen ja Docendo, 2026

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Kansi: Timo Numminen

Kannen kuvat: Jaakko Seeck ja Riitta Nelimarkka

Taitto: Marjaana Virta

Kuvat ja kuvitus: Riitta Nelimarkka

ISBN 978-952-850-330-9

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuusasioihin liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@docendo.fi

*Nähdä yksityisessä yleinen,
maistaa rypyläisessä viini.
Kuvitella jokainen tekonsa
kosmiseksi välttämättömyydeksi.
Olla maailmankaikkeuden kummilapsi.*

*Nähdä yksityisessä yleinen.
Maistaa palassa kananmunankuorta
koko kakku.
Kuvitella jokainen liikahduksensa
onnen potkuksi.
Olla jumalten suosikki
vastoin omaa ja toisten tahtoa.*

*Nähdä yksityisessä edussa
yleinen etu.
Nähdä hiekanjyvässä kallio.
Nähdä Omassa Edussa
profeetallinen laidunvisio...*

*Kiitos ja Aamen!
Lopultakin hän vaikenee!
Nähdä yksityiskohdissa jumalainen.
Nähdä yksityiskodissa humalainen...*

*Riitta Nelimarkka (teoksesta Giovanna Idiaatta
Pallo Medissi, Seneca & Tammi, 1996)*

Sisällys

Lukijalle 11

Kiitokset 13

I Nelimarkan perhe 15

1. Toivottu esikoistytär 17
2. Tärkeät isovanhemmat 20
3. Munkkiniemi, pikku kaupunki kaupungissa 24
4. Träskändan suloiset kesät 28
5. Pikkusisko 34
6. Neles, Antti Nelimarkan perheen viides lapsi 37
7. ”Hänen lahjakkuuttaan ihailtiin” 40
8. Iltapäivät Riitan huoneessa 43
9. ”Hän saattoi askarrella aamuksi omenanvihreän mekon” 45
10. Herkkä mutta ei riittävän ahkera pianisti 49

II Taiteilijuuden alku 53

11. Kuvat vievät voiton 55
12. Tee mitä sydän sanoo 58
13. ”Lentoasemalla erottui persoonallinen tyttö” 63
14. Jaakko 66
15. Kaksi liftaria Euroopassa 69
16. ”90 asteen kulmakin alkoi hermostuttaa” 73
17. Uudelleen yhteen Jaakon kanssa 77
18. Vuosi Tukholmassa ja avioliitto 80

III Animaatioiden aika

19. ”Suunnilleen pensseli ja sakset” – Sammon tarina 85
20. Kritiikin kannuksia kantava salskea rouva 87

21. ”Tulin nuorena äidiksi, se teki minulle hyvää” 94
22. Parasta mahdollista tv-taidetta 99
23. Taistolaisuus, äänekästä ja itsekritiikitöntä 101
24. Tehokas työpari 105
25. ”Piirsin itseni Lauriin ja Eeroon” 107
26. Suuri erikoisuus 110
27. Sulaa hulluutta? 113
28. Leijuvat ja lentävät Iso ja Pieni 116
29. Tietoisesti suodattamatta, tavoittelematta mitään 120
30. Marjaniemenranta 123
31. Babylonia, Baby-lonia 126
32. Tabula Rasa ja ”animatorinen elohiiri” 129

IV Maalauksia langalla 135

33. ”Saatoin pysäyttää yhden kuvan” 137
34. ”Hän ei hapuile piirtäessään” 140
35. Bongan linna Loviisassa 142
36. Tila työlle, näyttelyille ja juhlille 145
37. Preussinsininen villainen uimapuku 149
38. Iloinen meri, erilainen taiteilija 153
39. Tietoisien maanisuuden vallassa 157

V Lapsuuden ja perheen voima 163

40. Empaattinen, epäkäytännöllinen äiti 165
41. Juhlia ja tukea 168
42. Hulluttelevat ystävät 170
43. Lapselle kaikki on mahdollista 173
44. ”Apollonissa en tiennyt, mitä halusin” 177
45. ”Päässäni alkaa suhista” 181
46. Verbaaliset keksinnöt 184
47. Giovanna, kaikin tavoin vaikea tytär 186

VI Elise 191

- 48. Akateeminen houkutus 193
- 49. Elise syntyy 197
- 50. ”Väitöskirjani on muuten juuri hylätty” 202
- 51. Kysymys naurun sallittavuudesta 206
- 52. Kolhu ja kuinka siitä selvittiin 209
- 53. Ei rauhallinen The Peace Family 213
- 54. ”En koskaan jätä sinua” 216

VII Maailmoja ja ystäviä 223

- 55. Mukana kulttuuriviennissä 225
- 56. ”Kyllä sä tiedät” 230
- 57. Kun kukkakimpun kääre päätyi seinälle 234
- 58. Elise epämuistelee 236
- 59. Elise Monacossa 239
- 60. Seitsemän veljestä ranskaksi 241
- 561. Ensimmäiset fotomontaasit 244
- 62. ”Maalaaminen on energian pelkistämistä siveltimenvetoon” 247

VIII Kulttuurin laajalla kentällä 251

- 63. Musiikilla ja joogalla toisiin maailmoihin 253
- 64. Soittotuntien havinaa 256
- 65. Cry Me a River 259
- 66. Suurmestarinna 262
- 67. Kuvat ja musiikki kohtaavat 264
- 68. Kaunis ja tunteikas äiti 269
- 69. Ukin perintöä vaalien 271
- 70. Sydämellä valittua nykytaidetta 275
- 71. Kiasman hyväksi 279

IX Vapaus, rakkaus, leikki 283

- 72. Kun ei sovi köyhän taiteilijan myyttiin 285
- 73. ”Olen mielelläni taiteilija, jota ei päästä muokkaamaan” 288
- 74. Leikkittely taiteen kentällä oli punainen vaate 293
- 75. Yliavoin femme fatale 296
- 76. Olentoja taianomaisesta paikasta 300
- 77. Taiteilija ja kuka tahansa meistä 304
- 78. Asiat menevät niin kuin ne menevät 308
- 79. Flygelistiset luovuuden polut 312

Viitteet 317

Liitteet 333

- 1. Riitta Nelimarkan curriculum vitae 333
- 2. Riitta Nelimarkka: Mitä Kritiikin kannukset ovat minulle merkinneet? 340
- 3. Taidehistorioitsija, tohtori Thomas Kelleinin essee Riitan taiteesta: Puhdasta empatiaa 342
- 4. Suurlähettiläs Serge Mosturan puhe 17.6.2016 343
- 5. Riitta Nelimarkka: Jänis siteeraa huipputiedemiestä, essee 2000 345

Lähdeluettelo 347

Henkilöhakemisto 355

Tekstissä esiintyvä Elise on alter ego, jonka Riitta Nelimarkka kehitti itselleen vuosituhannen vaihteessa tehdessään väitöstutkimustaan *Self Portrait – Elisen väitöskirja – Variaation variaatio*. Elise-variaatio esiintyy laajasti hänen taiteessaan. Hän on kirjoittanut myös *Elisen epämuistelmät* (Tammi 2008), jota siteerataan tässä kirjassa useassa kohdin.

Lukijalle

Miksi ihmeessä elämäkerta?

Ehkä se tulikin tehtyä ennen aikojaan, sillä olin jo vuonna 2008 kirjoittanut teoksen *Elisen epämuistelmät* ja olin ajatellut käyttää jäljellä olevan aikani etupäässä taiteen tekoon, mutta kun projektia ehdotettiin niin... ”hyväuskoista viedään”.

Jännittävä ja levottomuutta herättävä seikka näiden puolentoista vuoden aikana oli, että jonkun muiston käsiteltyäni halusinkin tuota pikaa nähdä sen toisin! Tämä on hyvin ymmärrettävää, sillä onhan niin, että kaikki muuttuu, *eikä kahta kertaa voi astua samaan virtaan*, kuten jo Herakleitos (535–475 eaa.) totesi. Siis kaksinkerroin vaikeaa ja omaelämä kertomina vielä vaikeampaa. Huhhuh!

Muistettavinta prosessissa eivät myöskään olleet erikokoiset saavutukset eivätkä onnistumiset. Elämän asteikossa ne asettuivatkin kaikkein ohuimmalle nuottiviivastolle ja tukevimminkin partituurista nousivat esiin pienet pienet episodinuotit ja oudot sattumat, usein hyvinkin koomiset tai triviaalit. Avoimessa lähitarkastelussa nämä *hiekanjyvät* yhdistyivät eräänlaiseksi *pisteiden leikiksi*, henkilöhistorialliseksi selviytymistarinaksi, jonka johtolauseita, muutamia mainitakseni, olivat:

Huumori kautta aivojen!

Valinnanvapaus kangastuksena

Vahingonsattuma onnenpotkuna

Oma tahto tahtona jälkijunassa

Universumin tahto ennakoperintönä

Peilinpuolikkaat Liisana Ihmemaassa

Alitajunta navigaattorina

*Elämänilo vastavallankumouksena
Rakkaus tai sen puute selityksenä kaikkeen
Missä kuljet sinne menet*

Alea iacta est - Arpa on heitetty (Julius Caesar 49 eaa.)

*Hauskoja lukuhetkiä toivottaen!
Helsingissä 1.1.2026
Riitta Nelimarkka-Seeck*

Kiitokset

Jaska
Aki, Joonas ja Max perheineen
Antti Ubu
Kerttu Kepa
Eero Ukki
Saima Mamma
Lyyli Mimmi
Veljet Esa ja Heka perheineen
Maija, Jaskan äiti

Timanttia hiottaessa paine on kova ja olenkin vilpittömän kiitollinen kaikille tähän elämäkertaprojektiin osallistuneille ystäville ja kollegoille, jotka empimättä suostuivat antamaan aikaansa haastatteluihin. Kauniit kiitokset myös kustannusyhtiö Docendolle, Harri Simolalle, Timo Taussille sekä kirjan taittajalle, kannen tekijälle ja kirjapainolle. Kiitokset yhteistyöstä Anna-Liisa Hämäläiselle, joka toimittajan objektiivisuudella on tulkinnut elämänvaiheitani, tehnyt lukuisia haastatteluja sekä laatinut teokseen runsaan lähdeaineiston. Ja lopuksi, lämmin kiitos omille fantastisille luottoavustajilleni kautta aikojen.

I Nelimarkan perhe

Riitta ja vanhemmat Kerttu ja Antti 1948

Riitta Härmässä

1. Toivottu esikoistytär

Tiistaina, heinäkuun kuudentena päivänä 1948 syntyi Mehiläisen sairaalassa Helsingissä lapsi, joka ajattelisi piirtämällä ja loisi väreillä valoa.

Riitta Nelimarkka oli vanhempiensa toivottu esikoinen. Hänen syntyessään isä Antti Nelimarkka oli 24-vuotias, äiti Kerttu vuoden nuorempi.¹ Antti oli jo valmistunut Teknillisestä korkeakoulusta kone tekniikan diplomi-insinööriksi vuonna 1947. Kertun tekstiiliteknikan diplomityö oli vielä kesken.

Antti oli tunnetun taiteilijan, professori Eero Nelimarkan², neljästä lapsesta toiseksi nuorin. Riitta arvelee, että hänen isänsä opinnot Teknillisessä korkeakoulussa ja diplomi-insinöörin ammatti saattoivat olla protesti Eerolle tai hän oli saattanut saada virikkeen lähipiiristään.

”Antti oli matemaattisesti lahjakas ja kolmiulotteinen hahmottaja kuten Eerokin.”

Kerttu oli käynyt Helsingin tyttönormaalilyseon ja oli Teknillisessä korkeakoulussa kurssinsa priimus. Hän oli taitava pianisti ja improvisoija, joka opiskelijajuhlissa soitti ja säesti suvereenisti ilman nuotteja.

Riitan synnyttyä vanhemmat jatkoivat iloista teekkarielämää, ja lapsi kulki mukana ravintoloissa, Adlonissa, Motissa.

”Olin vilkas vauva. Adlonissa minut sijoitettiin pöydän alle valkoisen liinan suojiin. Tein jo silloin käsitöitä ja poimin siellä rauhallisena haarukalla lattialle kaadettuja herneitä.”

Nuori perhe asui Helsingissä Eero Nelimarkan asunnossa Töölönkatu 12:ssa. Eero oli ostanut huoneiston vuonna 1945, mutta sit-

temmin muuttanut sieltä puolisonsa Saiman³ kanssa taiteilijakoti Lallukkaan. Lapsen silmin koti oli suuri ja täynnä kiinnostavia yksityiskohtia.

Sodan jälkeen Helsingissä oli asuntopula, ja Töölönkadun-huoneistossa asuivat myös Saima ja Eero Nelimarkan lapset taidemaalari Tuomas Nelimarkka⁴ perheineen sekä tytär Helena.⁵ Helena opiskeli tuolloin Taideteollisessa oppilaitoksessa keraamikoksi. Asunnossa asusti vielä vuokralainen, kärtyynen, vanhahko nainen, jota Riitta piti puoliviihollisenaan.

Helena eli Leena, josta tuli Riitalle tärkeä hahmo, kirjoitti vauvan syntymästä Eero Nelimarkalle Tukholmaan 7. syyskuuta 1948.

*Kävimme Marjatan kanssa Espoossa. Tyttönen oli kastettu ja sai nimen Riitta Leena. Hassumpaa tekelettä odotin tuosta tuoreimmasta neiti Nelimarkasta.*⁶

Leena opetti Riitalle käsityön saloja ja oli oiva keskustelija. Myös filosofia veti Riittaa puoleensa jo lapsena, sillä Leenan puoliso oli telepatiasta filosofian tohtoriksi väitellyt Gösta Lindholm. Eero Nelimarkka käytti Golgata-maalauksissaan komeaa Göstaa Kristuksen mallina.

Riitan syntymävuosi 1948 oli suurista ikäluokista toiseksi lapsirikkain. Valtaosa lapsista kasvoi maaseudulla ja aloitti työt nuorella iällä. Vain joka viides luki ylioppilaaksi.⁷

Riitan lapsuus taloudellisesti vakaassa, korkeakoulutetussa kaupunkilaisperheessä ja taiteilijasuvussa poikkesi valtavirrasta.

Esikoisena hän sai molemmilta vanhemmiltaan aikaa ja huomiota, mutta oli isän tyttö ja koki olevansa isänsä kanssa henkisesti samankaltainen. Molemmat olivat omapäisiä ja luonteeltaan keksijöitä.

Lapsena Riitta pääsi tekemään monia asioita yhdessä Antin kanssa. Tämä otti hänet mukaan joulukäynneilleen ystäviensä ja liiketuttaviensa luokse ja kävi hänen kanssaan museoissa, taidenäyttelyissä ja elokuvissa. *Bambi*-animaatio osoittautui virheeksi, sillä ulvova Riitta taluteettiin ulos elokuvateatterista heti filmin alussa, kun Bambin äiti surmattiin.⁸

TINKIMÄTTÖMÄN TAITEILIJAN KASVUTARINA

Professori Riitta Nelimarkan elämäkerta kertoo munkki-niemeläisen perheen monilahjakkaan lapsen tiestä oma-peräiseksi taiteilijaksi, jolle vapaus, perhe ja rakkaus ovat tärkeintä.

Riitta Nelimarkan taiteessa hehkuvat värit, oivallukset ja tarttuva ilo. Hän on yksi laaja-alaisimmista ja tunnetuimista suomalaisista nykytaiteilijoista.

Vuonna 1948 Helsingissä syntynyt Nelimarkka on professori Eero Nelimarkan pojantytär ja keksijän, insinöörin ja Neles Oy:n perustajan Antti Nelimarkan tytär. Hänestä olisi voinut tulla pianisti, mutta hän omisti elämänsä kuvataiteelle. Läpimurtonsa Nelimarkka teki elokuvilla *Sammon tarina* ja Suomen ensimmäinen pitkä animaatio *Seitsemän veljestä*.

Hänellä on ollut lukuisia museonäyttelyitä eri puolilla maailmaa ja hänen teoksiaan, elokuviaan ja kirjojaan on palkittu useissa kansainvälisissä yhteyksissä, festivaaleilla ja biennaaleissa.

Kirja kertoo myös voimakkaasta persoonasta taiteensa takana, ihmisestä iloineen, suruineen ja tunnemyrskyineen.

RIITTA NELIMARKKA
ANNA-LIISA HÄMÄLÄINEN

